

LAUDATIO de la Dra. Carme Valls Llobet

DONES INVISIBLES PER A LA MEDICINA

Rector Magnífic,
presidenta del Consell Social,
Dra. Valls,
professores i professors,
personal d'administració i serveis,
estudiants,
càrrecs electes,
senyores i senyors,

Permeteu-me que en primer lloc expressi el meu agraïment al Departament de Ciències Mèdiques de la Facultat de Medicina de la Universitat de Girona i a la UdG mateixa per, a banda d'haver proposat aquest doctorat honoris causa, haver-me encarregat la *laudatio* de la Dra. Valls Llobet: metgessa i política catalana, especialitzada en endocrinologia i medicina amb perspectiva de gènere, la seva reivindicació més transcendent és la inclusió de les diferències entre homes i dones en el disseny i anàlisi dels estudis sobre patologies i tractaments.

Vull manifestar la meva il·lusió per aquest encàrrec, així com la dificultat que suposa per mi sintetitzar en poc temps la llarga, interessant i compromesa trajectòria de l'homenatjada. Un camí que s'estén a l'àmbit de la medicina, a l'acadèmic, l de la recerca, al polític i al de la comunicació, amb una fortalesa sense defallir per transformar la invisibilitat de les dones en la societat i en les ciències de la salut.

Per escriure aquesta lloança he tingut present l'admirat Dr. Jordi Feu Gelis, en la *laudatio* a la Dra. Marina Subirats, quan recordava les paraules de l'eminent sociòleg Peter Berger: «Som el que som gràcies al que nosaltres hem triat, però al mateix temps, gràcies també a allò que ens hem trobat, de vegades sense buscar-ho.»

L'objectiu d'aquesta glossa no és altre que procurar exposar qui és i com s'ha fet Carme Valls, resseguint alguns aspectes de la seva biografia relacionats, en els seus inicis, amb la influència del seu pare, cirurgià vascular i, tot seguit, amb el desenvolupament de la seva activitat mèdica, sempre vinculada i compromesa amb la percepció de les dones en l'entorn de les ciències de la salut i la recerca.

El 28 de maig de 2021 vaig tenir l'oportunitat de sentir per primera vegada la Dra. Carme Valls en una conferència titulada «Dones invisibles per a la ciència», en el marc del cicle Ciència i Docència organitzat pels estudiants de les facultats d'Infermeria i de Medicina. Vaig quedar ben astorat, sorprès desagradablement pel meu desconeixement. En aquell moment només bategaven al meu cervell nombroses preguntes:

- Les dones han estat invisibles en el meu exercici de la medicina?
- Quina fisiologia he estudiat durant tants anys?
- Com és possible que hàgim comès aquest error tan greu?

La resposta era òbvia, senyores i senyors, hem estudiat la fisiologia d'un home, o millor dit, la d'un cos humà genèric que, segons el sexe, manifestaria diferències fisiològiques o patològiques, respecte al patró genèric.

Aquesta reflexió i el seu impacte en tots nosaltres ens va portar a demanar a la doctora Valls que impartís la conferència d'inauguració del curs 2021-2022 a les facultats d'Infermeria i Medicina, amb l'objectiu de donar el ressò i la transcendència que corresponien a les seves consideracions.

Després d'escoltar-la, estava convençut que fèiem salat, que ja feia molts anys que ens ho deia la Carme, però estàvem sords, havíem i hem de canviar els plans d'estudis de les facultats de Ciències de la Salut i completar-los atenent a la perspectiva de gènere.

Permeteu-me que faci un petit recorregut dins l'extensa trajectòria curricular de l'homenatjada, per endinsar-me després en diversos aspectes que posen negre sobre blanc la relació amb el treball d'assistència, recerca, difusió i compromís social de tota una vida, sí, tota una vida.

La doctora Carme Valls Llobet va néixer a Barcelona el 21 de maig de 1945. Metgessa des de l'any 1968 per la Universitat de Barcelona, especialitzada en endocrinologia i medicina amb perspectiva de gènere.

Dirigeix el programa «Mujer, Salud y Calidad de Vida» al Centro de Análisis y Programas Sanitarios (CAPS), del qual és membre des del 1983, i actualment presidenta.

Carme Valls Llobet ha estat també presidenta de la Fundació Catalunya Segle XXI i diputada al Parlament de Catalunya pel Partit dels Socialistes de Catalunya – Ciutadans pel Canvi (del 1999 al 2003).

Va ser pionera a Espanya a plantejar les diferències en mortalitat i morbiditat entre dones i homes (morbidity diferencial) en el terreny de la recerca, i membre d'un moviment internacional d'investigadores que, en la dècada de 1990, va impulsar la inclusió de dones en els assajos clínics i el rigor científic aplicat a l'estudi dels problemes més habituals en les dones.

Autora de llibres de divulgació mèdica i membre del consell de redacció de la revista *Mujeres y Salud*, l'any 2018 va rebre el Premi de Bones Pràctiques de Comunicació No Sexista, de l'Associació de Dones Periodistes de Catalunya, i el 2019, la Medalla de la Universitat de València.

Li fou concedida també la Creu de Sant Jordi de la Generalitat de Catalunya l'any 2020 per haver incorporat la perspectiva de gènere a les ciències de la salut, i el mateix any va rebre el Premi d'Amics de la Universitat de Barcelona i el Premi Ángeles Duran de l'Instituto de Estudios Universitarios de la Mujer de la UAM (Universitat Autònoma de Madrid).

L'activitat docent de la doctora Valls com a professora de la Universitat de Barcelona s'inicià amb l'assignatura Epidemiologia de les diferències en salut entre dones i homes l'any 1985, i continuà amb la direcció i realització, entre

d'altres, dels cursos de Gènere i Salut per a l'Atenció Primària, per la Universitat d'Estiu de les Dones (2009, UB), cursos de formació en morbiditat diferencial (2009-2010) en ciutats com ara Barcelona, Madrid, València i Saragossa i la col·laboració amb l'Escuela Andaluza de Salud Pública (2010-2017).

No menys atractiva i reconeguda és la seva participació en màsters i diplomes universitaris vinculats al gènere. Destaquen els relacionats amb la Morbilidad Diferencial y Mujeres y Salud desde una Perspectiva de Género a l'Institut Carlos III de Madrid, i a la Universitat Autònoma de Madrid (2006-2020).

Rellevant va ser la seva participació en el Màster per a la Igualtat d'Oportunitats de la Universitat de Lleida, amb l'assignatura Violència de gènere. Cómo detectarla y cómo prevenirla en el acto médico (2016-2021).

Cal destacar les seves estades a Suècia (1993) en el Departament de Ginecologia de la Universitat d'Uppsala i a la Clínica Mayo (Minnesota, EUA, 1998).

En l'àmbit de la recerca, des del 1994 i fins a l'actualitat, és autora de més de 40 publicacions i articles en revistes nacionals, figurant com a primera autora en 31.

Quant a la seva productivitat en l'àmbit internacional, en col·laboració amb la Fundació Institut Universitari per a la Recerca a l'Atenció Primària de Salut Jordi Gol i Gorina (IDIAPJGol), de la Universitat Autònoma de Barcelona, destaquen per la seva gran rellevància les darreres aportacions publicades a *Reproductive Health* (RH), al *British Medical Journal* (BMJ), «Experiences of menstrual inequity and menstrual health among women and people who menstruate in the Barcelona area (Spain): a qualitative study» (2022), a l'*International Journal of Women Health* (IJWH) o a *PLOS one* «Use and perceptions on reusable and non-reusable menstrual products in Spain: A mixed-methods study» (2022).

La vàlua personal, professional i científica de la doctora Valls són la responsabilitat i el rigor, fil conductor del seu treball continuat en la recerca de dades científiques, així com la divulgació mitjançant conferències en associacions de dones per tot Espanya (més de 1.500 hores), i un gran nombre de publicacions amb un factor comú, reduir les desigualtats en salut entre homes i dones.

El seu compromís, ben palès en tota la seva productivitat ja descrita, no és altre que posar en evidència les diferències de gènere en la salut i en els serveis sanitaris i proporcionar a les dones l'accés a informació i als recursos per tal de millorar la seva qualitat de vida, i no ha defallit mai.

Carme Valls sosté que hi ha una esclatxa de gènere en la medicina: la que es crea quan la investigació fa invisible el cos de les dones i la societat impedeix als homes queixar-se. Així mateix, assenyala que les dones no han estat presents en els grups de recerca, però és que a més a més tampoc han estat investigades, i això ha donat lloc a biaixos increïbles.

Un exemple ben clar el tenim a l'estudi de la fisiologia humana al Grau en Medicina, atès que fa referència fonamentalment a la fisiologia d'un home i no contempla amb l'extensió que correspon la fisiologia de la dona.

La Facultat de Medicina de la UdG entén que la doctora Carme Valls representa fidelment els valors transversals que consten en la seva missió i que són subjacents a totes les matèries impartides, orientades a competències genèriques i específiques com ara el respecte als drets fonamentals i a la igualtat entre homes i dones.

Com hem assenyalat prèviament, aporta i aborda de forma crítica i innovadora les diferències de gènere posant-les de manifest amb dades sòlides, científiques, no només amb descripcions de les situacions injustes viscudes per les dones, centrant-se en l'àmbit de la medicina, tant de la dona usuària, com de la dona docent i investigadora en medicina.

La doctora Valls demostra com el poder científic, essencialment masculí, minimitza certes patologies. Tanmateix, afirma que «la ciència mèdica extrapola els remeis farmacèutics destinats al gènere masculí al femení», i fa èmfasi amb afirmacions com que «en els anys noranta les dones són per primera vegada estudiades com a persones, a més a més de com a éssers reproductors».

La reflexió de gènere en la medicina inclou també valorar què és el que estem fent malament amb els homes.

Hi ha un conflicte en l'activitat mèdica, i en altres ciències de la salut, que és que el qui investiga no veu pacients. Valls mai no ha deixat de tenir contacte amb pacients diferents dies per setmana i de sentir-les parlar sobre els seus dolors, els seus cansaments, i veure que podia aplicar el que estudiava l'ha ajudat a mantenir l'esperança.

Una medicina per a les dones

Homes i dones tenen cossos diferents, formes d'enfrontar-se a la vida i a la malaltia diferents, i necessitats que han de ser ateses de manera específica. La medicina s'ha conduït fins ara per paràmetres masculins que han distorsionat recerques i diagnòstics. Perquè la salut de les dones millori, és urgent que la ciència tingui en compte les diferències de gènere.

Homes i dones tenen biologies i fisiologies amb grans punts en comú, però també amb substancials diferències. Així doncs, la doctora Carme Valls qüestiona per què no existeix una disciplina reconeguda que investigui sobre aquestes asimetries i pugui així establir millors criteris diagnòstics i d'intervenció per a homes i dones, segons les seves característiques sexuals i de gènere.

Per què se segueixen considerant inferiors o poc importants els problemes crònics que pateixen les dones? Per què es medicalitzen processos naturals com l'embaràs, el part i la menopausa?

La conclusió és que en l'atenció sanitària les dones són invisibles per al diagnòstic i el tractament de moltes malalties, per la qual cosa sovint els seus símptomes són confosos, menystinguts o minimitzats. Les queixes s'atribueixen sovint a causes psicològiques.

Vull insistir i reiterar que, el posicionament de la doctora Valls davant del servei a l'altre, en tots els àmbits, ja s'inicià, com a estudiant de la Llicenciatura de Medicina, el 1961 a la Universitat de Barcelona, i va ser escollida democràticament com a delegada del seu curs els anys 1962 a 1968. Seguint endavant amb el seu esperit de lluita i compromís, l'any 1966 va participar en la fundació del Sindicat Democràtic d'Estudiants de la Universitat de Barcelona, en l'acte conegut com la Caputxinada, i va acabar els estudis l'any 1968.

Finalment, com no podria ser d'altra manera, atès el que he exposat: el seu compromís, dedicació, determinació, fortalesa de caràcter, la seva trajectòria i, en fi, el seu fer i el seu estar, vull tornar a insistir que la fan mereixedora d'una de les més valuoses distincions acadèmiques universitàries, el seu nomenament com a doctora honoris causa, i a més a més per la nostra estimada institució.

Dra. Carme Valls Llobet, com a padrí del vostre nomenament, només em queda manifestar en nom de la Universitat de Girona, de les seves facultats de Medicina i Infermeria, i de la població gironina, l'orgull i l'honor que rebi aquesta distinció.

He dit.

Joan San

Girona, 7 de juny de 2023